

SU ÜRETİMİNİ DENETLEME

Dr.Uçkun Geray¹

Su sorunu denilince bunun depolama, iletme, dağıtma ve sulama konularından ve politikalarından ibaret olduğu sanılıyor, ama öyle değil. Bu aşamalar suyun kullanılması, hatta kirletilmesi demek. Oysa temel konu su'nun üretimidir. Bu ise dağlarda, ormanlarda, meralarda, başka deyişle havzalarda gerçekleştiriliyor. Tanımda ise su kullanılıyor ve kirletiliyor. Şu halde havzalardaki su üretimini sürdürülebilmek ve geliştirmek büyük önem arz ediyor. Ancak bugünlerde havzalardaki "egemenliği" korumak da önem kazanmaya başladı. Yani, ya sürdürülebilirlik koşullarını yerine getirmemekten dolayı yahut da yönetimini elden kaçırmak suretiyle havzalar sizin gücünüz olmaktan çıkıyor.

Zengin ülkelerin ellerindeki finans-kapital olanaklarını kullanamaması bir "çöküş" anlamına gelmektedir. Çöküşün önlenmesi ise pazarın genişlemesine, çeşitlendirilmesine ve buna yeni mal ve hizmetlerin katılmasına bağlıdır. Örneğin, daha önce para boyutu olmaksızın faydalanılan mal ve hizmetlerin ticarileştirilmesine bağlıdır. Öyleyse su ile ilgili üretim ve hizmet süreçlerinin iktisadın ve ardından da özel girişimin konusu haline getirilmesi bu kesim için "yaşamsal" bir konu haline gelmiştir.

Bugünlerde su kaynaklarına erişme, tamamen ele geçirme veyahut havza yönetimlerini denetleme şeklinde sonuç verebilecek bir proje yürütülmektedir. Projenin temelinde üç boyut yer almaktadır:

a)Karşılaşılan su krizini aşmak üzere, şu ya da bu biçimde su kaynaklarına erişebilmek, su'yu satın almak ve kullanmak. İsrail'in Manavgat suyundan ve havzasından faydalanma istekleri buna örnektir.

b)Su kıtlığından hareketle bir pazar oluşturmak ve bu pazarı ele geçirmek. Bunun örneği, içme suyunun alınıp satıldığı ortamda hakimiyet sağlamak olarak ortaya çıkmaktadır.

c)Su üretimi yönetimini, başka deyişle havza yönetimini ele geçirmek

Bu üç boyut aslında birbirini desteklemektedir, ancak sonunda bazı ülkelerin ekonomik, siyasi ve stratejik gücü, su gücü, erozyona uğratılmak istenmektedir. Su zenginliği "orta" düzeyde olan ülkemiz için de su'nun kullanımının yarattığı fırsatlar ve havzaların yönetiminde egemenlik stratejik bir güç niteliği arz etmektedir.

Bu projenin gerçekleşmesi yolunda sivil toplum kuruluşları, Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler ve bilim çevreleri birlikte çalışma yapmaktadır. Söz konusu çalışmalarda dikkat çeken hedefler, su'yu uluslararası sorun haline getirme ve su sektöründe reform yapma şeklinde belirtilebilir. Su ile ilgili çok sayıdaki sivil toplum kuruluşunun konferans ve raporlarında, söz birliği etmişler gibi, aynı kapağa çıkan adımlar önerilmektedir. Dünya Bankası'nın yayınları da bunları desteklemektedir. Ayrıca Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında su'yu da kapsayan bir çalışmayla Yerküresel Çevresel Yönetişim (Global Environmental Governance) kurulmaya çalışılmaktadır. Bütün bu çalışmalara bilim

---

¹ İ.Ü.Orman Fakültesi, Ormancılık Ekonomisi Anabilim Dalı Başkanı.

çevreleri de destek vermekte, yeni kavramlar, yeni terimler ve yeni yöntemler geliştirmektedir.

Bu proje çerçevesinde söylenenler, “su kıttır ve iktisadi bir varlıktır” ile başlamaktadır. Ardından, adım adım su’nun pazarı ve fiyatı olmalıdır; yoksullara destekler de dahil olmak üzere fiyatlandırmada tüm maliyetler dikkate alınmalıdır; serbest su kullanımı israfa ve verimsiz kullanıma neden olmaktadır; gelişmekte olan ülkeler bugünün ve geleceğin su hizmetlerine yatırım yapacak durumda değildir; dışsallıkların hesaplanıp içselleştirilmesi gerekir; su kamu malı olmaktan çıkarılarak özel mala dönüştürülmelidir; su pazarına ve ödemelere ilişkin yasal ve kurumsal mekanizmalar oluşturulmalıdır düşünceleri ileri sürülmektedir.

Su’nun ticarileştirilmesinin ve bir fiyata kavuşturulmasının onun kamu malı olma niteliğinin kaybolmasına, kamu malı olma niteliğinin kaybolmasının da su üretiminin özelleştirilmesine, hatta yerli ve yabancı özel şirketlere verilmesine kapı açtığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Bunun yanında, ortak kullanılan ve devlet yahut kamu yönetimindeki kaynakların, yani kamu mallarının, kaynağın iyi korunmasına ve yönetilmesine engel oluşturduğu düşüncesi de tutundurulmak istenmektedir.

Su genelde ormanın çıktıklarından belki de en önemlisidir ve dışsallık arz etmektedir, kullanım değeri vardır, mübadele değeri yoktur, kamu malıdır. Öte yandan Anayasa’nın 169. maddesi devlet ormanları devlet tarafından yönetilir, işletilir demektir. AKP’nin 2003’deki ilk Anayasa değişikliği girişiminde “devlet ormanları devlet tarafından yönetilir, işletilir, işletirilir” hükmü getirilmek istenmiştir. “İşlettirilir” denildiğinde ormanların özel yerli ve yabancı şirketlerce işletilmesini kabul ediyorsunuz demektir. Aynı şekilde su havzalarımızın işletilmesi de yerli ve yabancı özel şirketlere verilebilecek demektir. Zira su’nun fiyatı varsa ve kamu malı olmaktan çıkmışsa, su üretim faaliyeti de “işletmecilik” kapsamına girmektedir.

Ormanların özelleştirilmesi de, öteki kamu işletmeleri benzeri, ormancılığı ödeneksiz ve personelsiz bırakma, zayıflatma ile başlatılıp, arkasından “bu işe harcayacak para ve insan gücü yok” denilerek, özel kişilere “işlettirme” şeklinde karşımıza çıkabilecektir. Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu’na göre yabancı ve yerli özel girişimler arasında fark yoktur. Gerçekten 17 Haziran 2003 tarihli Kanunun 3.maddesinde yabancı yatırımcılarla yerli yatırımcıların eşit muameleye tabi oldukları yazılıdır. Öyleyse su havzalarının yönetimi yerli ve yabancı özel şirketlere veyahut bunların ortaklıklarına bırakılabilecektir. Yabancıların da arkasında kesinlikle Yahudi şirketleri olacaktır.

Manavgat havzasından 50 milyon ton/yıl suyun İsrail tarafından satın alınmasının ve Yuvacık (İzmit) barajından 1,2 milyon ton/yıl suyun Mısır’a satılmasının, su üretimi ile havza arasındaki bağıntıyı, daha da önemlisi su politikası ile havzaların denetimi arasındaki bağıntıyı ortaya koyması açısından önemi büyüktür.

Anayasa’nın 169. maddesinin değiştirilmesinden şimdilik vazgeçilmiştir. Ancak yeniden ele alınması beklenmektedir (05/10/2004).